

LA FORMALITAT DELS CONCEPTES DEL POLÍTIC I DEL DRET EN CARL SCHMITT.

UNA INVESTIGACIÓ MEGAPOLÍTICA I
METAJURÍDICA INICIAL

Carles Llinàs

Aquest treball pretén simplement mostrar un fragment inicial de la recerca que el seu autor està duent a terme sobre alguns autors i temes relacionats amb les àrees de la filosofia i la teologia política. En ell, concretament, hom s'atansa a la qüestió de la formalitat dels conceptes schmittians del polític i del dret, formulant temptativament la tesi que aquesta formalitat és essencialment polèmica i només aparentment buida de tot contingut material.

129

El text de les dues seccions d'aquest treball, procedent de les comunicacions presentades per l'autor en els Col·loquis de Vic dels anys 2000 i 2001, intenta només fer el primer recorregut necessari per alguns dels principals temes d'una recerca multidimensional que té un dels seus llocs de trobada i de discussió més importants en el grup d'investigació sobre pensament polític de la Facultat de Filosofia de la Universitat Ramon Llull. Als membres d'aquest grup, a la seva capacitat d'estudi compartit i d'amistat (no sols *intel·lectiva*), va dedicada amb agraïment aquesta doble passejada reflexionant que proposo al lector.

1. La qüestió de la formalitat del concepte del polític en Carl Schmitt

En aquesta primera secció no volem ni podem pretendre dur a terme una detallada discussió del text de Carl Schmitt *El concepte del polític*¹. Tampoc embrancar-nos en una disputa amb l'assaig subtil que Leo Strauss dedicà a la segona versió de l'escrit schmittià² i, encara menys, amb la navegació primfilada de Heinrich Meier per entre els esculls del "diàleg entre absents" que tan brillantment va emprendre en el seu llibre de l'any 1988³. Donant per suposada la lectura d'aquests textos, així com potser també la d'alguns altres de diversos moments i autors, el meu objectiu és molt més modest: intentar arribar, posant de relleu alguns dels temes majors que emergeixen en aquesta "conversa" que s'allargassa des de fa gairebé 70 anys, intentar arribar, deia, a alguna "claredat última", ni que sigui en la manera de plantejar la qüestió, pel que fa a la formalitat de la determinació schmittiana del polític (com a discriminació d'amic i enemic). En aquest camí trobarem potser indicacions, que aquí hauran de restar en aquest estadi, pel que respecta al nervi de l'oposició que enfronta Strauss i Meier, per un costat, i el jurista de Plettenberg, per l'altre. Es tracta d'endegar, doncs, certes "tasques prèvies de neteja", que tenen com a finalitat provisional aclarir el terreny, de manera que sigui possible, en un altre

¹ Schmitt va publicar tres versions d'aquest opuscle, una el 1927, una altra el 1932 i una tercera el 1933. La primera es troba ara al volum *Positionen und Begriffe*, Berlin, Duncker & Humblot, 1988, p. 75-83. La segona, reeditada l'any 1963 amb algunes addicions, pot hom llegir-la a *Der Begriff des Politischen. Text von 1932 mit einer Vorwort und drei Corollarien*, Berlin, Duncker & Humblot, 1996 (traducció castellana de Rafael Agapito, *El concepto de lo político*, Madrid, Alianza, 1991). La tercera, publicada per primer cop a Hamburg, *Hanseatische Verlagsanstalt*, 1933, mai no ha estat reeditada en alemany, fins on arriben les meves notícies. No he pogut accedir a aquest original. He comptat amb la traducció castellana de Francisco Javier Conde, publicada al volum *Estudios políticos*, Madrid, Cultura Española, 1941, p. 111-191. Les citacions que apareixeran en aquest article, tanmateix, seran sempre de la versió del 1932; hi farem constar l'abreviatura *BdP*, el número de l'apartat, precedit del signe §, i la pàgina de l'edició alemanya esmentada.

² Leo STRAUSS, *Apuntaciones sobre "El concepto de lo político" de Carl Schmitt (1932)*, en el volum *Persecución y arte de escribir y otros ensayos de filosofía política*, València, Novatores, 1996, p. 31-55.

³ Heinrich MEIER, *Carl Schmitt, Leo Strauss und "Der Begriff des Politischen". Zu einem Dialog unter Abwesenden*, Stuttgart, Metzler Verlag, 1998, 2^a ed. (trad. fran.: *Carl Schmitt, Leo Strauss et la notion de politique. Un dialogue entre absents*, Paris, Julliard, 1990). Aquest autor ha proseguit la seva conversa en el llibre *Die Lehre Carl Schmitts. Vier Kapitel zur Unterscheidung Politischer Theologie und Politischer Philosophie*, Stuttgart, Metzler Verlag, 1994.

moment, abordar l'empresa de les dilucidacions ulteriors necessàries.

*

La tri-única determinació del "concepte del polític" que Carl Schmitt assaja, com en tres onades, en les diferents versions de l'escrit que duu aquest títol, no pot ser separada del context de l'època, de la situació concreta, existencial (politicoespiritual), del moment. Això és especialment vertader pel que fa a la segona versió de l'opuscle, la de l'any 1932, i que fou la que mereixé les anotacions de Strauss. Que aquesta observació sigui en si mateixa francament elemental, sobretot després de l'assaig *straussianà* i del llibre de Meier, no em sembla que pugui estalviar-nos-la d'entrada. La pròpia idea, tan cara a Carl Schmitt, del caràcter essencialment polèmic i pluralista de totes les esferes de la vida espiritual, homogènia amb la determinació agònica del polític com a grau d'intensitat d'una unió o separació que se'ns proposa en el text en qüestió, ens obliga a no passar per alt la referència directa a la situació de l'època que en aquest, malgrat les aparences, es conté. Les mateixes vacil·lacions posteriors de Schmitt, en el seu pròleg a la reedició de l'any 1963, quan posa en qüestió el fet d'haver començat amb una tesi formulada tan abstractament com la que s'expressava en la primera frase del text ("El concepte de l'Estat pressuposa el concepte del polític"⁴), semblen una indicació addicional en la direcció de la inviabilitat de tot intent de prescindir d'aquelles consideracions elementals. En efecte: un inici tan contundent, aparentment intemporal i completament transparent (el concepte de l'Estat pressuposa el del polític, com l'espècie que no s'ha donat en tot moment històric pressuposa el gènere que sí que s'ha manifestat d'una forma o altra en tot temps), encobria potser l'exposició que es fa en el mateix primer apartat de les raons concretes i reals, arrelades en la situació política dels anys d'entreguerra, que Schmitt té per a formular una tesi externament tan entenedora per si mateixa, més enllà del gust intel·lectual pels conceptes generals i les definicions "eternes".

El context de l'època en el qual ha de ser situat l'intent schmittianà de determinació del concepte del polític pot ser breument resumit en un sol tret: l'obsolescència de les categories de la teoria de l'Estat del segle XIX, sobretot l'alemanya. El tema havia ocupat Schmitt en alguns escrits de finals dels anys vint i primers

⁴ *BdP*, § 1, p. 20.

dels trenta, sobretot l'article del 1931 *El gir vers l'Estat total*⁵, substancialment reprès en el llibre del mateix any *El defensor de la Constitució*⁶. Probablement té raó Meier, i els principals canvis existents entre la primera versió de *El concepte del polític* (1927) i la segona (1932) són deguts a les mutacions de la situació politicoestatal concreta que Schmitt cregué haver de reflectir en els textos intermitjos esmentats i en d'altres que citarem més endavant. Com deia fa un moment, ja en el primer apartat de *El concepte del polític* (1932), Schmitt torna a exposar el nucli nou d'aquesta situació, que havia estat avançat en els escrits lleugerament anteriors als quals acabem de referir-nos. Sols que, com he advertit, el lector desprevingut fàcilment pot deixar-se despistar pel començament abstracte d'aquest text. Com que si volem entendre què vol dir exactament aquella frase en què jo he volgut sintetitzar el context de l'època ("l'obsolescència de les categories de la teoria de l'Estat del segle XIX"), hem de saber, en primer lloc, quines són aquestes categories que un tal context ha fet obsoletes i, en segon lloc, com aquest n'ha liquidat la vigència, resulta ara inexcusable intentar un brevíssim repàs històric (sempre des de la perspectiva de Schmitt).

El segle XIX europeu en general fou presidit per l'aliança entre democràcia i liberalisme, en la mesura que ambdós tenien encara un enemic comú: les restes de l'Estat absolut de l'Antic Règim recuperades per la Restauració després del 1815, i mig encobertes per les diverses formes i institucions dels règims parlamentaris i/o constitucionalistes dels darrers tres quarts del XIX i principis del XX. La liquidació definitiva d'aquests residus al final de la Gran Guerra, amb la caiguda dels imperis centreeuropeus i la revolució bolxevic, posà sobre la taula la incompatibilitat de fons existent entre els principis democràtics i els liberals, així com el fet que el vertader triomfador, com ja Tocqueville havia previst, eren els primers. En aquesta mateixa mesura, però, tot intent de copsar el polític a partir de l'estatal esdevé inviable. En efecte, qualsevol esforç en aquest sentit ha de presuposar un concepte d'Estat no problemàtic, clarament i unívocament diferenciat de les instàncies no politicoestatals (confessionals, culturals, econòmiques... —en una paraula: "socials"). Però és precisament aquesta nítida distinció decimonònica entre Estat i societat la que el

⁵ *Die Wendung zum totalen Staat* (1931), reeditat en el volum ja citat *Positionen und Begriffe*, p. 166-178.

⁶ *Der Hüter der Verfassung* (1931), Berlin, Duncker & Humblot, 1996 (trad. cast.: *La defensa de la Constitució*, Madrid, Tecnos, 1983).

trionf de la democràcia ha convertit en una realitat qüestionable: en una "comunitat organitzada democràticament", per força els "àmbits abans "neutrals" —religió, cultura, educació, economia— deixen de ser naturals en el sentit de no estatals i no polítics"; "la democràcia es veu obligada a cancel·lar totes les distincions que caracteritzen el liberalisme del XIX" i "a l'eliminar l'oposició entre Estat i societat (entre el polític i el social); ha de deixar en suspens les contraposicions i escissions components a la situació del XIX"⁸. Conseqüència final: "Com a concepte oposat a aquestes neutralitzacions i despolitzacions de dominis importants de la realitat, sorgeix un *Estat total* basat en la identitat [democràtica] d'Estat i societat, que no es desinteressa per cap domini del real i que està disposat en potència a incloure'ls tots. D'acord amb això, en aquesta modalitat d'Estat *tot és*, si més no, potencialment polític, i la referència a l'Estat ja no es troba en condicions de fonamentar cap caracterització distintiva específica del "polític"⁹.

És a partir d'aquesta situació històrica, i no pas d'inclinacions intel·lectualistes o conceptistes improbables, que adquireix sentit l'intent schmittià de fer una determinació del polític independent de la noció d'Estat. Fins i tot, pot afirmar-se que és aquesta complexió epocal concreta la que dona sentit a l'aproximació "abstracta" del polític abordada en l'escrit del 32: "abstracta" no sols en tant que el separa de l'estatal, sinó també per la manera críptica ("axiomàtica") de presentar-se inicialment, amb aquella sentència contundent: "El concepte de l'Estat pressuposa el del polític". És la situació concreta la que ha convertit en irreal la clàssica equació polític = estatal, per la qual cosa la separació "abstracta" d'ambdós elements i el tractament específic ("aïllat") i anterior del primer esdevé, potser, la resposta conceptual més concreta a la circumstància històrica efectiva.

Per la seva banda, també la determinació formal del polític a través de la distinció d'amic i enemic, "aquella a la qual poden ser reconduïdes totes les accions i motivacions polítiques"¹⁰, rep d'aquesta manera la seva significació més plena, i precisament en tant que determinació "purement" formal. No ens fixarem ara en altres aspectes ni entrarem a discutir, en el seu sentit més propi, les molt (sovint superficialment) debatudes nocions d'amic i enemic. Simplement ens aturarem un instant i reflexionarem encara una

⁷ *BdP*, § 1, p. 24.

⁸ *BdP*, § 1, p. 24.

⁹ *BdP*, § 1, p. 24.

¹⁰ *BdP*, § 2, p. 26.

mica més sobre el seu caràcter "abstracte" o "formal". En efecte, en tant que "grau màxim d'intensitat d'una unió o separació"¹¹, la distinció schmittiana decisiva exhibeix aparentment una completa manca de contingut, per la qual cosa no és estrany que, enllà de l'esfera de l'Estat, sigui aplicable a qualsevol àmbit de l'activitat històrica humana. Tot pot convertir-se en política; tot pot polititzar-se o, com abans deia Schmitt: "*tot* és, si més no, potencialment polític"¹². Que aquí s'amagui, tal com pretenen Strauss i Meier, una crítica radical del concepte liberal de cultura, una crítica del liberalisme *tout court*, en tant que lloc originari de la neutralització del concepte del polític, em sembla evident i indiscutible. No ens hi podem endinsar, però, en aquesta direcció. Que aquest concepte del polític del "conservador", del "reaccionari" i del "contrarevolucionari" catòlic Carl Schmitt resulti, no obstant això, com fet a la mida de la situació històrica, prèviament explicada, creada per la democràcia moderna, no és gens casual, i demana imperiosament explicacions més desenvolupades; no podem aturar-nos, però, ni en aquesta absoluta no-casualitat, ni en la qüestió general lligada a aquesta de les relacions entre Schmitt i la democràcia com a forma política "positiva", a diferència del liberalisme. Després hi retornarem breument.

134

Un punt únic ens exigeix ara que centrem en ell tota la nostra atenció: la distinció esmentada que determina el concepte del polític: és tan "formal" com aparentment sembla? Aquest és el tema, aquesta és la pregunta. L'inici de resposta ha de moure's en una direcció coneguda: ja la identificació moderna entre el polític i l'estatal, en Hobbes i en altres, era formal en un cert sentit, si més no, en la mesura en què cercava volenterosa l'acabament de les guerres civils interconfessionals i necessitava, per a això, executar la neutralització política del religiós o, directament, la neutralització del religiós en si. La formalització moderna de la teoria de l'Estat, la voluntat de "racionalitzar-lo" fent-lo "autònom", almenys respecte del poder efectiu de les esglésies (la neutralització del religiós, inicialment, només vol això, cosa comprensible si s'atén a la impressió produïda pels conflictes religiosos sagnants sota la qual es troben els caps pensants de l'època), progressarà lentament però irrevocable, més enllà d'aquella situació concreta i integrarà altres motius i elements, en una sèrie de graons que són esquemàticament recorreguts pel mateix Schmitt en la seva conferència, llegida a Barcelona l'any 29, *L'era de les neutralit-*

¹¹ *BdP*, § 2, p. 27.

¹² *BdP*, § 1, p. 24.

zacions i les despolititzacions, inclosa l'any 63 com a apèndix a la reedició de la versió del 1932 d'*El concepte del polític*. La meua tesi és: Carl Schmitt, si més no, de manera en part conscient i deliberada, duu a la seva culminació, amb aquella definició del polític, el procés de formalització suara esbossat. El punt més alt, però, és aquell en què comença la baixada. I d'això Schmitt també n'és, si més no, parcialment sabedor. Duu a la seva culminació allò que combat perquè ho combat: d'aquí les seves pròpies ambigüitats. La formalització plena del concepte del polític remet dialècticament a la crisi del projecte de formalització total —el concepte del polític enterament formal és alhora formal de manera enterament aparent. En l'exasperació del procés d'autonomització o formalització, convertit sobretot pel liberalisme en bandera del progrés i de la civilització, aquest es palesa a si mateix com a capaç de dotar-se d'un cert contingut, o com ja contenint-lo prèviament. Haver vist clarament que aquesta "matèria", per a la tensa mirada antiliberal de Carl Schmitt, és essencialment "teològica", no ha de ser comptat precisament entre els mèrits menors de Strauss i Meier. Quin és i com cal determinar aquest "contingut teològic", així com el seu grau de "validesa", és tanmateix tota una altra qüestió. Són altres qüestions també, que ara hem de deixar pendents: en quin sentit i fins a quin punt aquesta forma dotada de contingut, o que ja el conté prèviament i que ara el manifesta plenament, fou pensada exclusivament o, si més no, expressament com a refutació de la teoria "pura" del Dret i de l'Estat kelseniana¹³; en quin sentit i fins a quin punt es pot pensar que aquesta forma dotada de contingut, o que ja el conté prèviament i que ara el manifesta plenament, redueix a ingenuïtat sublim tot intent de reomplir aquella "estructura" amb qualsevol altra mena de contingut (el "retorn" a la "naturalesa" en sentit "grec" de Strauss, per exemple?). Queda també en suspens, de moment, la possibilitat que el teològic d'aquell contingut, un cop acceptada —hipotèticament— la seva inevitabilitat, sigui teològicament prou ambigu (o discutible) com per a justificar la pertinència de les crítiques d'Erik Peterson¹⁴ i de Jacob Taubes¹⁵.

13 D'això en tornarem a parlar, ni que sigui molt de passada, en la secció segona d'aquest treball.

14 Erik PETERSON, *Der Monotheismus als politisches Problem* (1935), ara en *Ausgewählte Schriften*. Bd. 1. Theologische Traktate, Würzburg, Echter Verlag, 1994. Una mateixa traducció castellana va aparèixer primer en el volum *Tratados Teológicos*, Madrid, Cristiandad, 1966, p. 27-62, 259-282 (notes) i, recentment, en el volumet *El monoteísmo como problema político*, Madrid, Trotta, 1999.

15 Jacob TAUBES, *Die politische Theologie des Paulus*, München, Fink, 1993 (trad. fran.: *La théologie politique de Paul*, Paris, Seuil, 1999).

2. La qüestió de la formalitat del concepte del dret en Carl Schmitt

La reflexió sumària que emprenem en aquesta secció sobre la qüestió de la formalitat del concepte del dret de Carl Schmitt pretén continuar, il·luminar i ser il·luminada per l'encetada en l'apartat anterior sobre la qüestió de la formalitat del concepte del polític de Carl Schmitt. La connexió entre ambdues és, doncs, enterament orgànica.

Agafem com a punt de partida d'aquesta "segona navegació" un tema d'aquella que, com he dit en el seu moment, fou agudament percebut per Strauss i Meier. Ens interessa ara remarcar-lo i desenvolupar-lo mínimament, amb l'objectiu d'obrir pas vers la qüestió específica d'aquest apartat. Aquest és el tema: la plena formalització del concepte del polític, paradoxalment, té com a enemic assenyalat el formalisme liberal. Despleguem-lo sintèticament: ha estat sobretot el liberalisme el que, posant polèmicament (contra l'Estat monàrquic) tot el pes de la vida col·lectiva en l'esfera de la societat civil, àmbit de la lliure iniciativa privada dels individus, ha anat erosionant el poder efectiu de les instàncies específicament politicoestatals, ha anat deslegitimant les seves pretensions de domini, i ha anat proposant com a alternativa, amb major o menor intensitat pseudoescològica, l'ideal d'una comunitat enterament despolititzada, regida per l'objectivitat del món econòmic i comercial i per les correlatives formacions espirituals d'una ètica purament humana o humanitària. El resultat més o menys volgut i aconseguit ha estat, en un cert sentit, el buidament del concepte del polític. Contràriament al projecte liberal en les seves versions més radicals, però, aquest concepte formal del polític no ha significat la seva mera desaparició, sinó la politització extrema de tota la vida social. Schmitt, si més no, s'afanya a contraposar polèmicament aquest concepte formal del polític al liberalisme que l'ha engendrat històricament. Quan la societat postrevolucionària moderna ha arribat a aquell punt en què la dissolució del poder estatal rebut de la tradició es consuma, i pot autoorganitzar-se democràticament ("des de baix") com a unitat política, el que queda no és una societat d'individus lliurement reunits en virtut del pacte, dedicats simplement a la satisfacció dels seus interessos econòmics i culturals i al seu perfeccionament moral, sinó un Estat-Societat total o bé governat alternativament pels grups socials més poderosos (Estat total extensiu o quantitatiu), o bé dirigit en exclusiva (dictatorialment) pel "moviment" o l'organització que més hàbil i desaprensiva s'hagi mostrat a l'hora de

fer-se amb l'aparell polític de l'Estat (Estat total intensiu o qualitatiu)¹⁶. En qualsevol cas, el que s'esdevé no és la desaparició del polític, sinó la pèrdua del seu monopoli per part de l'Estat i el seu trasllat asfixiant a la totalitat de la vida individual i de les àrees socials inicialment apolítiques.

L'escrit de Carl Schmitt *Sobre els tres tipus de pensament jurídicocientífic* és del 1934¹⁷. Per tant, set anys posterior a la primera edició de *El concepte del polític* (1927), dos a la segona (1932) i un a la tercera (1933). Igualment, al llarg d'aquest temps, Schmitt publicà diversos treballs d'importància variable en els quals se'ns descriu la situació que acabem de reflectir; entre d'altres, cal tenir presents, per exemple (ja n'hem citat alguns més amunt): *Teoria de la Constitució* (1928)¹⁸, *Essència i esdevenir de l'Estat feixista* (1929), *L'època de les neutralitzacions i les despolitzacions* (1929), *Ètica estatal i Estat pluralista* (1930), *El gir vers l'Estat total* (1931)¹⁹, *El defensor de la Constitució* (1931)²⁰, *Legalitat i legitimitat* (1932)²¹, *Evolució ulterior de l'Estat total a Alemanya* (gener del 1933)²², *Estat, Moviment, Poble* (desembre del 1933)²³. També és prèvia a l'escrit sobre els tipus de pensament jurídicocientífic la segona edició de la *Teologia política* del 1922, que va precedida d'una remarca important del novembre del 1933 que avança el tema fonamental de l'escrit del 1934 que aquí volem considerar en algunes de les seves idees més rellevants²⁴.

Quines són aquestes noves aportacions que ara ens han de conduir al tema de la "formalitat" del concepte schmittià del dret? L'opuscle en qüestió (Sobre els tres tipus...) afirma, ja des del

¹⁶ Cfr. *Die Wendung zum totalen Staat i Weiterentwicklung des totalen Staats in Deutschland*, ambdós en l'obra citada més amunt, *Positionen und Begriffe*.

¹⁷ *Die drei Arten des rechtswissenschaftlichen Denkens*, Berlin, Duncker & Humblot, 1993 (trad. cast: *Sobre los tres modos de pensar la ciencia jurídica*, Madrid, Tecnos, 1996). Citarem aquest opuscle segons la paginació de l'edició alemanya.

¹⁸ *Verfassungslehre*, Berlin, Duncker & Humblot, 1993 (trad. cast.: *Teoria de la Constitució*, Madrid, Alianza, 1992).

¹⁹ Tots aquests escrits es troben reeditats en l'obra ja citada *Positionen und Begriffe*.

²⁰ Obra ja citada més amunt.

²¹ *Legalität und Legitimität*, Berlin, Duncker & Humblot, 1998 (trad. cast.: *Legalidad y legitimidad*, Madrid, Aguilar, 1971).

²² Article ja citat més amunt (amb el seu títol alemany: *Weiterentwicklung...*).

²³ Només he pogut comptar en aquest cas amb la traducció francesa d'aquest escrit: *État, Mouvement, Peuple. L'organisation triadique de l'unité politique*, Paris, Éditions Kimé, 1997.

²⁴ *Politische Theologie*, Berlin, Duncker & Humblot, 1996, p. 7-9.

començament, que el seu objectiu no és altre que "examinar i diferenciar no des de fora, sinó des de l'interior del propi treball jurídicocientífic, els distints modes teòrics, pràctics i historicointel·lectuals més destacats del pensament jurídicocientífic"²⁵. Com passa sovint amb els escrits de Schmitt, la riquesa de la seva erudició i la complexitat-obscuritat de les seves al·lusions, juntament amb altres factors, fan difícil dur a terme un resum alhora exhaustiu, fidel i que resulti realment aclaridor (que no confongui més les coses del que ja ho estan en l'original). Aquí evitarem aquesta dificultat assumint per endavant que serem unilaterals. No ens interessen in recto les excursions històriques de Schmitt, les seves hipòtesis polítiques generals o altres dels molts elements que enriqueixen aquest text singular²⁶. Ens centrarem sobretot en algunes de les remarques aparentment metodològiques que trobem a les primeres planes²⁷. L'articulació de la resta d'elements amb el que aquí diguem ha de quedar per a un altre moment. La qüestió que ara concentra el nostre interès comença amb la professió de fe metòdica que acabem de llegir: el problema que li importa és destacar immanentment les diferents modalitats del pensar jurídicocientífic. Tot pensament jurídic treballa tant amb regles (normes o lleis positives), com amb decisions (actes de la voluntat d'aquell o aquells que controlen les instàncies del poder, sobretot del poder de legislar), com amb "ordres i configuracions concrets" (situacions efectives de la realitat social, politicoinstitucional, tecnocientífica i cultural-espiritual en què es mouen els juristes d'una època determinada). Però el que ens permet de classificar els modes o tipus del pensament jurídicocientífic és la "representació última" que l'especialista posseeix sobre l'"essència" del jurídic, val a dir, sobre allò a partir del qual serà deduït tot el que amb posterioritat sigui considerat sistemàticament com a jurídic. Encara que tots els científics d'aquest ram treballin amb els tres elements esmentats, només un d'ells serà considerat per cada un dels experts o de les seves escoles com l'arrel o el concepte últim de la "juridicitat". Aquest serà, o bé la regla (positiva), i les decisions i els ordres concrets seran posats en funció de la norma (normativisme); o bé la decisió, i les regles i els ordres concrets seran posats en funció de la capacitat de decidir (decisionisme); o bé l'ordre concret, i les

²⁵ *Über die drei Arten...*, p. 8.

²⁶ O que l'empobreixen, com passa amb les mostres de servilisme envers l'aleshores nou règim nacionalsocialista que hi apareixen disperses.

²⁷ *Über die drei Arten...*, p. 7-9.

regles i decisions seran posades en funció de la configuració institucional concreta (institucionalisme o pensament de l'ordre concret). Mols exemples, especulatius o històrics, podrien ara ajudar-nos a copsar l'essencial d'aquesta taxonomia. No tenim el temps ni l'espai necessaris. El pas ulterior de Schmitt és el que en aquest instant ens importa. Partint de la base que aquests són els tres tipus fonamentals del pensament juridicocientífic, resulta força comprensible que cada un d'ells equipari la idea específica del seu propi tipus —norma, decisió, ordre concret— amb el concepte mateix del dret, i negui als altres la pretensió de ser un pensament "estrictament jurídic". D'aquí se'n segueix que no podem començar per oposicions com dret i norma, o dret i decisió, o dret i ordre concret, car cada una d'elles "oculta ja tot un món de prèvies posicions"²⁸. El concepte de "dret" ha de quedar aquí, inicialment, si més no, perfectament buit de contingut, car el que sembla interessar en primera intenció no és el concepte del dret com a tal, sinó la distinció dels tipus de pensament juridicocientífic realment existents i més o menys permanents al llarg de la història. L'operació schmittiana d'aproximar-se a les principals maneres d'afrontar científicament l'objecte "dret" deixen aquest, doncs, en un estat de pura formalitat, que sembla que serà difícil de superar. Vana aparença. Els comentaris pretesament neutres que Schmitt emprèn a continuació, comparant aquelles tres categories d'esforç epistèmic, i entre els quals destaquen (es van superposant) l'exegesi d'expressions com "ordre" o "ordenament jurídic" [Rechtsordnung]²⁹, el recorregut històric per entre les diferents plasma-cions del normativisme, el decisionisme i el pensament de l'ordre concret³⁰, i sobretot la reinterpretació genial del pindàric nomos basileus a través d'algunes de les seves principals lectures històriques³¹, aviat esvaeixen la impressió inicial de "formalitat" i "neutralitat". El treball és, sobretot i abans que tot, un atac furiós i d'immensa potència intel·lectual contra el normativisme i, encara més, contra l'ambigu positivisme jurídic decimonònic, barreja contradictòria, segons Schmitt, de decisionisme i normativisme posada al servei del liberalisme en el moment mateix que les condicions reals comencen a entrar en conflicte amb els supòsits de l'Estat de Dret burgès-liberal. Paradoxalment, doncs, el lector es que el con-

²⁸ *Über die drei Arten...*, p. 10.

²⁹ *Über die drei Arten...*, p. 10 i ss.

³⁰ *Über die drei Arten...*, p. 10-33.

³¹ *Über die drei Arten...*, p. 13-15.

cepte formalitzat del dret (a través del concepte formalitzat dels tres tipus del pensament juridicocientífic) que Schmitt assumeix tàcticament, radicalitzant el formalisme del positivisme jurídic del liberalisme tardà, aterra sobtadament en les incongruències d'aquest constructe més o menys normativista, val a dir, en la realitat concreta a què abans hem fet referència i que posa de manifest l'obsolescència de les categories científiques positivistes. Que aquest "contingut material singular" amb el qual Schmitt pretén omplir la formalitat buida del pensament jurídic dominant a finals del segle XIX i principis del XX (i representat sobretot per la figura de Kelsen), que el "pensament juridicocientífic de l'ordre i la configuració concrets" que Schmitt fa seu a partir d'aquestes dates (ja des de l'observació prèvia esmentada a la segona edició de Teologia política³², siguin prou ambigus com per resultar, de nou, difícilment determinables —ja en les seves connexions teològiques, ja en les opcions polítiques immediates amb què Schmitt sembla treure la conclusió que el porten a comprometre's—, són temes i interrogants que ara han de quedar necessàriament oberts.

*

140

Resumim i acabem. De la mateixa manera (primera secció) que la formalitat del concepte del polític que Schmitt exposava en les diferents versions de l'opuscle que porta aquest títol, en realitat no era tan "formal" com aparentment semblava, sinó que, amb ella, el nostre autor es limitava, si més no, de manera en part conscient i deliberada, a dur a la seva culminació el procés de "formalització" amb el qual començà la seva via el pensament polític modern, i ho feia amb una intenció essencialment polèmica, que tenia com a finalitat mostrar com la plena formalització liberal del

³² Cfr. op. cit. més amunt. Cal fer referència aquí als esforços esmerçats per una investigadora remarcable: Montserrat Herrero López, traductora de *Über die drei Arten...* al castellà. En el seu llibre *El "nomos" y lo político: la filosofía política de Carl Schmitt*, Pamplona, EUNSA, 1997, com en altres escrits, ha defensat convincentment la idea que el concepte d'ordre concret, expressament introduït per Schmitt només als anys 30, governa des de sempre l'itinerari del seu desplegament intel·lectual, que pot ser així entès com una mena de progressiva autoexplicitació dels propis supòsits darrers. Ella mateixa, per altra banda, expressa amb prou claredat a diversos llocs de la seva obra les duplicitats dels posicionaments crítics schmittians, que afecten la substància del concepte d'"ordo" que regeix el seu pensar: "No es un pensador clásico, pero tampoco es absolutamente moderno. No está de un lado ni de otro. (...) Sus palabras [malgrat ser les d'un conservador catòlic antiliberal] son las de un jurista de la época moderna, heredero de Bodino y de Hobbes y que, por tanto, ya había soltado amarras de la teología" (p. 432 i 434).

concepte del polític remetia dialècticament a la crisi del projecte de total formalització —que el concepte del polític enterament formal és alhora formal de manera enterament aparent—; de la mateixa manera, dic (segona secció), el tractament aparentment neutre i formalitzat que Schmitt fa del concepte del dret en el seu opuscle *Sobre els tres tipus del pensament juridicocientífic del 1934*, intentant expressament limitar-se a distingir els tres tipus principals de la ciència del dret, desemboca, de fet, en una presa de posició a favor del pensament de l'ordre concret que pretén mostrar les incongruències del positivisme jurídic, a mig camí entre el normativisme i el decisionisme, que el liberalisme tardà, enfrontat a una situació efectiva que contradia les seves premisses fonamentals, adopta sense ser capaç de donar resposta a les qüestions que la realitat política de l'època planteja. Que l'ús schmittià del terme “nomos” —la seva apropiació del tema de l'ordre concret— exhibeixi encara i sempre, també en les seves aparicions dins l'obra posterior del nostre pensador, una singular absència de contingut plenament determinat, indica fins a quin punt Schmitt roman polèmicament en el context del liberalisme que combat, val a dir, immersit encara en l'horitzó del pensament polític modern. Això l'obliga (ens obliga) a deixar obertes les qüestions que hom podria plantejar-se respecte de l'espècie que correspon als continguts materials que semblen habitar dins del constructe teòric schmittià, i en particular als elements teologicometafísics que bateguen en el seu si. L'opció entre “filosofia política” i “teologia política”, començant pel problema de què volen dir exactament aquestes expressions, és difícilment decidible, crec, des de l'interior de les posicions expressament assumides per la majoria dels participants en la disputa. Encara menys, és clar, per aquells qui aterren en ella des de la ingenuïtat de les opinions avui dominants.

Abstract

In this paper, the author simply aims at showing an initial fragment of his research on some authors and issues related to the fields of philosophy and political theology. The paper represents an approach to the formality of Schmittian concepts of politician and law, observing that this formality is essentially controversial and only apparently empty of any material content.